

233/68

Naš narod treba da upozna, da ni jedan od nas nije tako velik, da bi mogao učiniti sve, i ni jedan tako malen, da ne bi mogao učiniti ništa. Sve što narodu treba za obstanak i napredak, može sebi stvoriti samo čitav narod u slozi i zajednici.

Ne će biti ništa, dok ne bude pravice!

Antun Radić

SLOBODNI DOM

Sliepcu uzalud pokazuješ sunca, kad ga siromak ne vidi, a ako pokažeš lupežu evanđelje, on će na njega pljunuti.

**Republika svemu svietu dika!
Vjera u Boga i seljačka sloga!**

Stjepan Radić

GLAVNO GLASILO HRVATSKE SELJAČKE STRANKE

Broj 2

Dne 26. siječnja 1945.

Godina III. (33)

Slava besmrtnom Len'INU!

Ovih dana, t. j. 21. siječnja ove godine navršila se dvadeset i jedna godina kako se prekinula nit života velikog čovjeka, mislioca i stvaraoca Vladimira Iljiča-Lenjina.

Vladimir Iljič-Lenjin rodio se godine 1870. u gradu Simbirsku. Iza osnovnih polazio je i visoke škole, te postao pravnik. Za vrijeme carske vladavine bio je mnogo puta zatvaran i proganjan.

Nije nam svrha, a niti mogućnost, da u ovom malom listu opišemo njegov rad na svim poljima života naše slavenske bratske Rusije. Taj rad opisivat će stranice tisuća i tisuća knjiga, koje će bilježiti povijest o ovoj prekretnici života bratskog ruskog naroda i čitavog čovječanstva.

Možda bi netko rekao: za što bi se mi Hrvati, a napose hrvatski seljaci, zanimali i spominjali Lenjina, koji je radnički vođa i koji se borio za radnička prava. Ali mi hrvatski seljaci, koje je politički prosvjeđivao naš učitelj Stjepan Radić, vrlo dobro znamo i pamtimo, što je i kako je on s osobitim poštovanjem pisao o velikom i besmrtnom Lenjinu. I ako su razni režimi pod monarhističkom vladom sprečavali objelodanjenje velikih uspjeha i napredka naše bratske slavenske Rusije, pod upravljanjem ovog velikog i mudrog državnika, mi smo osjećali, da se tamo uvadja takav red, kojega se samo nepravedni slinici boje, i takav život, kojega pozdravljaju do onda svi potlačeni i radnici i seljaci. Mi nikad ne ćemo zaboraviti, da je on jedan od prvih revolucionera, koji je shvatio i priznao važnost pravednog rješenja seljačkog pitanja. Nikad nije on zaboravio na seljaštvo što svjedoče i njegove riječi izrečene na osmom kongresu Ruske komunističke stranke, koje doslovce glase: »Nemojmo nipošto misliti, da radnička sirotinja, koja revoluciju počinja, može revoluciju sama i dovršiti. Tako misliti, bila bi najteža pogreška. Baš naprotiv, kad radništvo već jedamput sruši gospodske stranke, i kad u svoje ruke preuzme političku vlast, te počne novu državu stvarati i preuredjivati, onda mora jasno spoznati, da ne može dalje bez pomoći siromašnoga i srednjega seljaštva.«

Nacionalna pitanja, koja nerješena mnoge države strovaljuju u propast, najbolje su riješena u SSSR. A to je sve zamisao i zaslug besmrtnog Lenjina.

No još ima jedna velika i važna stvar: Lenjin je predviđao da će se jedno svjetska udružena reakcija okomiti na tu sretnu zemlju seljaka i radnika. Zašto je svraćao osobitu pažnju na vojničku snagu za obranu od navale tih vanjskih neprijatelja.

Njegovi suradnici i nasljednici nastavili su njegovo djelo, a vrijeme je potvrdilo njegovu ispravno shvaćanje. Čedo velikog Lenjina, Crvena armija, koju sačinjavaju sretni i zadovoljni seljaci i radnici, te ostali građani velikog Sovjetskog Saveza, danas oslobađja čovječanstvo od ropstva svjetskog fašizma i među tim oslobodjenim čovječanstvom nalazit ćemo se do skora i mi Hrvati, ponosni, da smo se, uz ostalu našu braću, pod vodstvom našeg junaka maršala Tita borili kao njihovi saveznici.

Na spomen imena velikog Lenjina zahvalno zadržite srca sve naše braće Sovjetskog Saveza, kojima se pridružujemo i mi Hrvati s poklikom:

SLAVA BESMRTNOM LENJINU!

Franjo Gaži

Izjava članova Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke

Članovi Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke, okupljeni na svom sastanku, dne 17. siječnja 1945. na oslobođenom tlu Dalmacije povodom izjave kralja Petra II., jednoglasno donasaju slijedeću:

IZJAVU

I. Vjerni tradiciji i programu Hrvatske seljačke stranke, koja je osnovana na potpuno demokratskim načelima, pozdravili smo sporazum sklopljen između Maršala Tita i dr. Šubišića, nadajući se, da će on biti sa sviju strana jednako poštivan i potpomognut tako, da zaista uzmogne nared na slobodnim izborima izraziti punu i pravu svoju volju.

II. Kraljevu izjavu, kroz koju se jasno i očito vide podlje namjere reakcije, kojoj pripada i dr. Maček, smatramo za jedan nov pokušaj, da se u našoj zemlji opet uvede mogućnost nereda i međusebnih trvenja, koja su pod okriljem monarhije razni režimi sprovaljali kroz dvadeset i dvije godine života stare Jugoslavije ne dajući izražaj slobodnoj volji naroda.

III. Odbijamo kao potpunu neistinu kraljev prigovor o tome, kako se tobože sva vlast nalazi u rukama jedne stranke. Najbolji dokaz je to, da uz mnoge ljude, koji sudjeluju u funkcijama i vrhovima narodne vlasti, to jest u Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije i u Nacionalnom komitetu a članovi su raznih stranaka ili izvan njih, sudjeluju i članovi Hrvatske seljačke stranke.

IV. Vjerujući ne samo u punu, nego i u jedinu garanciju, da će samo pod vrhovnim zakonodavnim tijelom — Antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Jugoslavije i Maršalom Titom, vođem naših naroda biti moguće izraz prave narodne volje svih naših naroda o obliku i načinu vladavine u slobodnoj i demokratskoj federativnoj Jugoslaviji, čvrsto odlučujemo, da i nadalje njemu kao takvom dajemo punu podršku i povjerenje.

Vjera u Boga i seljačka sloga!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Tajnik:
STANKO ŠKARE

Predsjednik:
FRANJO GAŽI

Za novu Jugoslaviju

Iskustvo, taj istinski učitelj kolektivna i pojedinca dovelo je južnoslavenske narode do saznanja, da je jedini i jedino mogući način njihovog državne organizacije: federacija, a jedini mogući oblik, kako da se u toj državnoj zajednici vrši vlast: demokracija.

A koje je to iskustvo?

To je u prvom redu iskustvo stare Jugoslavije i ono stečeno u Narodnooslobodilačkoj borbi, ovoj slavnoj i ničim ne uporedivoj epopeji, što je započela u ljeto godine 1941. u slobodarskoj Srbiji.

To je iskustvo teško i krvavo. Skupo plaćeno svetim i dragim žrtvama divnih naših partizana i partizanki i naše slavne Narodnooslobodilačke vojske. To iskustvo je — tu. Ono je sastavni dio bića svih naroda Nove Jugoslavije, i ono im, baš zato, neće nikada nitko i ni na koji način oteti. Neka ovo dobro i za uvijek zapamte svi oni, u zemlji i izvan nje, ako ih ima i ma gdje ih ima, koji misle, priželjkuju i nadaju se, da će van ovog iskustva ili čak i protiv njega moći vratiti ili da će vratiti staro u bilo kojem obliku. »Narod se ne bori za onu bivšu, mačubinsku Jugoslaviju, već za novu Jugoslaviju, koja treba da mu osigura život dostojan čovjeka.« (TITO). Narodni ustanak, Narodnooslobodilačka borba i pokret, što se digao iz njedara naših napućenih naroda, kao plameni vjetar uništio je i uništiti će sve one političke

ustanove stare Jugoslavije, gdje god ih bude bilo, jer što radiše — radiše da ugnjetavaju i guše narodnu volju. Korupcija, reakcija i hegemonija bijahu ne samo parole na zastavi centralizma — već stvarnost, opaka i surova, stvarnost, iza koje stajahu legije žandar-skih bajuneta, zakon o zaštiti države, tamiće, 6. siječanj i t. d. Ideja jednog naroda bila je obmana, Jugoslovenstvo značilo je reakciju, diktaturu nad duhom i tijelom. U bivšoj Jugoslaviji ne življahu narod, već narodi. Zbog svega toga stara Jugoslavija bijaše država bez unutarnje snage i zato je od prvog smišljenog udara tako jedno i bijedno kapitulirala. Točno je dakle, što je rečeno, da je rat kamen kušnje, životne sposobnosti i snage jedne države. Koliko je dakle stara Jugoslavija bila životno jaka i životodajna, svi smo se mi uvjerali o svom vlastitom trošku, ali zato uvjerljivom i nezaboravljivom.

27. ožujak 1941. zasnijetio je doduše žarko i jako još u staroj Jugoslaviji, ali ne imadaše baš ništa s njome i od nje. On je munja pred olujnu, navještaj herojskog narodnog ustanka u ljeto iste godine.

Istina je prema tome, da na proročanstvu od Triglava do Vardara u sklopu versajske Jugoslavije, življahu ne narod, nego narodi: Srbi, Hrvati, Sloveni, Crnogorci i Makedonci, kao što je istina, da ni jedan od njih osim muka

i čemera ne imadaše baš ništa drugo. U staroj Jugoslaviji nisu svi narodi imali narodnosne slobode. U njoj vladajuća velikosrpska, hegemonistička klika, nije dopuštala narodima da se slobodno razvijaju i da sami slobodno upravljaju svojom sudbinom.

Tako dakle, od prilike izgleda iskustvo naših naroda u odnosu na prošlo ili još gore. Može li biti povratka na staro u bilo kom obliku? Očigledno, da ne može. I zato: naši narodi mrze, neodoljivo mrze sve ono, što podsjeća na staro. (TITO.)

A iskustvo Narodnooslobodilačke borbe?

Kad je gusta tmina talijansko-germanskog fašizma pokrila cijelu Evropu, i kad je izgledalo, da je sve izgubljeno, — u šumama Balkana, na toj opasnoj vjetrometini i raskršnici puteva naroda, kresnula je iskra požara. Zapalila se sveta vatra, da sije i grije narode Jugoslavije i pokazuje put svim porobljenim narodima Evrope. Naši su narodi jasno uvidjeli, da jedna i ista, okrutna i teška, mrska i odurna sila nije i ima pobiti sve što je slavensko i slobodarsko, da je u pitanju biti ili ne biti, opstati ili biti istrijebljen. Ta surova stvarnost ukazala je našim narodima na sudbinsku njihovu povezanost: na ono, što je izgledalo za vazda izgubljeno — na njihovo bratstvo i jedinstvo: krvi, jezika i sudbine. Oružano bratstvo Srba i Hrvata i svih naroda naše Domovine ukazalo se je kao jedan jedini izlaz iz mraka u svijetlo, kao jedan jedini put u slobodan život dostojan čovjeka. I započela je krvava i teška, ali slavna i herojska borba, — besprimjerna u povijesti jednog malog naroda — borba za slobodu, protiv stotruko jačeg neprijatelja; borba, koja će za daleka pokoljenja, daleko u budućnosti — još uvijek svijetliti kao svjetionik iz mraka i krvi naše sadašnjice. I u toj borbi iskalilo se je i prekalilo prvo i osnovno iskustvo oslobodilačkog rata: **bratstvo i nerazdruživo jedinstvo naroda Jugoslavije**, koje nitko i nikada više ne može uništiti.

29. studeni 1943., veličanstveno II. zasjedanje Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije u Jajcu, ta prekretnica u povijesti naših naroda, dan s kojim nema i ne može biti usporedbe u našoj prošlosti, jer s njime slavenski narodi Balkana zapravo ulaze u svoju povijest — i nije ništa drugo već samo pismeno utvrđenje te velike tekovine, ne dekret odložio, kao plod stranačkih pogadjanja i nadglašavanja, već ustanovljenje onoga, što je tu, što jeste i što je ostvareno.

I na poslijetku oslobodilačke je rat dao narodu još jedno iskustvo, a to je, da se državna zajednica ima izgrađivati na načelima potpune narodnosne ravnopravnosti, koja će svim narodima osigurati njihovu budućnost onako, kako to najbolje odgovara posebnim uvjetima i potrebama svakog pojedinog naroda. A to je iskustvo i jedini pravi temelj istinske demokracije, ono je zapravo suština demokracije, — ona sama.

Narod je tvorac države i državna vlast je njegovo djelo. Nema i ne može biti političkog autoriteta van naroda, bez ili protiv njega. Nitko ne može posjedovati ni prst vlasti, a da nije bilo neposredno ili posredno dobio ovlast

od naroda, jer je to ujedno i jedino opravdanje vlasti.

Ali to nije ni iz daleka sve i kad bi samo pri tome stali, malo ili vrlo malo bi odmakli od onih možda dobronamjernih ljudi iz prošlosti, koji su to na isti način ili malo drugačije propovijedali. Mi hoćemo, a to je, suština odluka Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, da narod sam i upravlja državom, koja je njegovo djelo. Narod ne će samo birati, već i nadzirati, ne samo nadzirati već i opozivati organe vlasti. Svakom iz naroda — voljom naroda — bit će dostupna svaka funkcija državne vlasti. Ničiji nije privilegij sudjelovati u upravi države, kao što nije ni obavljati svakodnevni posao upravljanja neka zasebna nedokučiva mudrost. Svatko doduše nije odmah sposoban da upravlja, ali je predrasuda, da svako uz primjereni obuku tu sposobnost ne može steći. A ta obuka stiće se i može se steći jedino samim sudjelovanjem u upravljanju državom. Da bi se naučilo plivati, treba unći u vodu; da bi se naučilo upravljati državom treba učestvovati u tome. A i samo tako doći će do izražaja

oni najbolji, stvaraoci i talenti i blagorodni inicijatori; samo tako će naši narodi razviti do maksimuma plemenitu utakmicu za plemenite ciljeve.

I tko može poreći, da naši narodi poučeni iskustvom svetog oslobodilačkog rata — to ne će znati i moći izvršiti? Tko sumnja, poživi li, vidjet će; a tko pokuša sabotirati, iskusit će.

Nije dakle samo pusta dekoracija, što je u naš državni grb uvezen slavni 29. studeni 1943., dan II. povjesnog zasjedanja Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije u Jajcu. To je dan, kad su naši narodi preko svojih pravih i jedinih slobodnom voljom naroda izabranih predstavnika cijelom svijetu dali do znanja, da su udareni temelji veličanstveno zgrade Nove Titove Jugoslavije, demokratske i federativne; svijetle i sretnije zajednice svih naših bratskih naroda.

FRANE FROL,

povjerenik pravosuda u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije (narodne vlade) i potpredsjednik Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke.

Sedmorici mučenika iz Zatona

Toplog lipanskog dana
tisuću devetstotina četrdeset i druge,
godine tuđe,
godine borbe —
godine prljavih zločina novih inkvizitora,
kroz zatvorena prozorska stakla,
kroz crne zidove zapaljenih kuća,
kroz bridove krvavih bajuneta,
odjeknuli su pucnji u Zatonu.
Njih sedam bili su meta
krvave okupatorske vižladi.

I prije neg su zaštekali rafali
kruta se čula komanda: »Pali!«

Ko posječene breze
palo je njih sedam —
sedam drugova sa veze.
Potekla je krv crvena s usana rujnih,
krv gusta razlila se po rani —
iz njedara vrije.

I druga komanda pada:
»U vođu s psima!«

Priljavi prsti bandita zgrabiše za ruke
što grliše,

za noge
što hrlaše do partizana.
Pod udarcima tjelesa
zapluskali su valj,
krv je jače šiknula iz rana.
Zatvorila se usta,
što odati nisu htjela
gdje su partizani.

Oni su pali,
al ostade grčevito stezanje šake,
ostade prijetnja u poluugaslom oku,
prijetnja u okamenjenoj suzi,
prijetnja u tuzi
zatvorenog sela,
što skuplja snagu,
što krije urotu —
u bunkeru.
u potleušici.

Na čuki svakoj
skuplja se snaga nova
Nepokorene zemlje, nepokorenih sinova.

PESKO BILUŠIĆ iz Zatona Dalmacija

»Zna stari što radi«

I o običnim pojavama s kojim se čovjek susreće u životu potrebno je dobro promisliti, da ih se ispravno shvati i razumije, a naročito je to potrebno kad se radi o politici, jer se preko nje odlučuje o životu i sudbini čitavog naroda. Medutim mi, pristaše Hrvatske Seljačke Stranke, nismo prije tako radili, nismo dovoljno pažnje poklanjali kako se vodi naša seljačka politika i nismo vršili potrebnu kontrolu nad radom takozvanog vodstva i narodnih zastupnika. Da bi takvi i dalje ostali, oni su nas na to vješto pripremali, a naročito su isticali parolu: »Zna stari što radi«.

I zaista, znao je dr. Maček šta radi od prvog dana kada je stupio u pregovore s kraljevskim namjesništvom za stvaranje banovine Hrvatske, koja je donijela našem narodu samo štetu i nikakve koristi; znao je on zašto je kroz 15 dana promijenio tri politička pravca, i ako su sva tri vodila istom cilju: potpis Trojnog pakta, stupanje u vladu kralja Petra i konačno poziv narodu, da se pokori ustaškoj vlasti. U mnogim selima Mačekova seljačka zaštita oduzimala je oružje od jugoslavenske vojske i predavala ga ustašama, Nijemcima i Talijanima. A kada se narod trgnuo i uvidio svoju veliku pogrešku, stvar je već bila učinjena. I tada je »stari znao šta radi«.

I mnogi su lakovjerno vjerovali, da nas naši predvodnici vode pravim pu-

tem, mnogi su mislili da nema na svijetu ništa boljšeg ni pametnijega od dr. Mačeka! U nj su vjerovali mnogi od nas i za njim se dušom i tijelom povelili, ali što su doživjeli u toj vjeri? Razočarali su se! Veliki dio poznavalaca braće Radića nije se odavna slagao s politikom dr. Mačeka, ali nisu bili u stanju da otvoreno iskažu što misle. Bilo je i takvih, koji su otvoreno govorili i prigovarali, a među ovima bio je također i Mihovil Pavlek-Miškina, prvak HSS-a, koga su ubili ustaše, i to nakon toga što je tražio dr. Mačeka da ga upita što on čeka u ovoj novo nastaloj situaciji; što ne poziva narod na borbu, kad Mađžari progone i ubijaju naš narod, ustaše kolju i progone mirno srpsko stanovništvo, a četnici organizuju svoje bande i kolju Hrvate.

U takvim prilikama dr. Maček poručivao nam je: »Čekajte i stojte mirno!« Vjerujemo, da su ta gospoda razmišljala jedino o tome kako bi za sebo oćevala unosne položaje na vlasti. Čitav razvoj događaja kaže nam dovoljno jasno za čim su išli vode kad su nas bacili svojim držanjem u neizvjesnost i zabludu. Nikome nisu polagali računa, a mi opet nismo vodili dovoljno brige o njihovom radu. Mnogi, koji su vjerovali dr. Mačeku, pogledali su tek onda kad se politika ozbiljno počela baviti s njima samima. Više puta je to bilo prekasno.

Trebali smo proživjeti sve ovo zlo u

koje su nas gurnuli loši političari i bivši naši vode, trebali smo, naime, vidjeti i na svojoj koži osjetiti što je fašizam, što su Talijani, Nijemci, ustaše, četnici i podmukli reacioneri, pa da se počnemo ozbiljno baviti politikom.

Bivši vode HSS-a znali su vrlo spretno i vješto prilagoditi svoje držanje novoj političkoj situaciji.

Dr. Maček ostao je u zemlji da svojim autoritetom i dalje zavarava narod, što mu u prvo vrijeme i uspijeva, a položaj potpredsjednika kraljevske vlade prepustio je dr. Jurju Krnjeviću, koji s kraljem Petrom, političarima beogradske čaršije i nekolicinom političara i špekulanata iz HSS-a odlazi u London i sjedi u istoj vladi sa četničkim koljačem Dražom Mihailovićem.

Događaji u zemlji išli su svojim tokom, ali se dr. Maček nije dao uznemiriti ustaškim zvjerstvima i pokoljima okupatora. On je šutio i šutke odobravao rad okupatora i njegovih izmećara kao i svi ostali ministri i političari raznih stranaka, koji su ostali u zemlji. Svi oni su se držali hladnokrvno i bez i jedne riječi protesta s njihove strane promatrali strašne događaje, koji su se zbivali u našoj zemlji. Moželi se takvo držanje nazvati drukčije nego izdajom? Dalji razvoj događaja i njihovo držanje kroz čitavo trajanje rata, sve do danas, jasno pokazuje, da su oni konačno postali otvorene slugo i pomagači fašizma.

Komunistička partija, koja je do tada bila progonjena od svih režima stare Jugoslavije, jedina je organizirano ustala na oružje i stala na čelo borbe. Ona je organizirala narodni us-

tanak, stvorila prve partizanske odrede i odpočela oslobodilački rat, pozivajući na suradnju u borbi sve stranke i sve narode Jugoslavije. Tom pozivu odazvao se narod, a mnogi stari političari raznih stranaka, pa tako i bivše vodstvo HSS-a, zatajilo je u tom odlučnom momentu.

Pristaše Hrvatske Seljačke Stranke, koji sudjeluju u Narodnooslobodilačkom pokretu, organizirali su svoj Izvršni odbor oko koga se okupljaju svi poštjeni Radićevci. Da je do toga moglo doći zasluga je Narodnooslobodilačke borbe, koju naš narod vodi pod mudrim rukovodstvom velikog sina našo domovine maršala Josipa Broza-Tita. Stvaranjem Izvršnog odbora HSS-a stvorena je i mogućnost pravog i iskrenog saveza seljaka i radnika u borbi kroz Jedinственu narodnooslobodilačku frontu, koja će pokopati sve izdajice što su u prošlosti svojim radom stvarali mržnju između bratskog hrvatskog i srpskog naroda, između seljaštva i radništva. Sudjelovanje svega našeg naroda u borbi ostvareno je bratstvo i jedinstvo svih naroda federativne Jugoslavije.

Svi Radićevci, koji sudjeluju u Narodnooslobodilačkom pokretu najjasnije dokazuju, da su ostali vjerni programu stranke, te idealima prave republikanske slobode i socijalne pravde za koje se od uvijek borimo, a koju ćemo danas i ostvariti preko Jedinственe narodnooslobodilačke fronte, jedino prave i istinske narodne političke organizacije.

IVAN KUZMIĆ
član Izvršnog odbora HSS.

Da li samostalna i samobitna ili federalna Hrvatska?

Mi Hrvati treba da budemo na čisto i suglasni u riječenju i u odgovoru na ovo pitanje. U vrijeme prvoga svjetskoga rata ogromna većina našega naroda bila je za političku misao, da sa Srbima i Slovencima složimo zajedničku državu. Čitav narod gorio je željom, da pobijede današnji veliki Saveznici protiv Nijemstva i da se slavenski narodi već jednom oslobode njihovog jarma. U tom pravcu radio je u inozemstvu Jugoslavenski odbor s Trumbićem i Šupilom na čelu, a uporedo s njegovim nastojanjem, tekla je od godine 1915. i sva naša unutrašnja politika u Zagrebu, u Splitu, u Sarajevu, u Beču.

I zaista godine 1918. ostvarena je nakon prvoga svjetskoga rata Jugoslavija, ali njezini prvi vlasodržci zagospodariše ujedinjenim narodima kao da su ih oni, a ne Saveznici oslobodili, pogaziše osnovna i naravna prava naroda na demokraciju i obespraviše pridošle krajeve. Preko dvadeset godina vladao je zulum i divlja vladavina, pa nije nikakvo čudo, da je po vremenu izginuo u narodu svaki osjećaj za jugoslavensku državnu ideju.

U travnju 1941. mi sama jugoslavenska vojska nije se htjela boriti za Jugoslaviju!

U vrijeme zagrebačkoga nadbiskupa Bauera njegov dvor bio je stjecište narodnih ljudi i mi bi nedjeljom pod veće dolazili velikom hrvatskom i jugoslavenskom rodoljubu i razgovarali o našim narodnim tegobama i brigama. Poznati hrvatski povjesničar prof. Vjekoslav Klaić svojom ogromnom erudicijom i priznatim auktoritetom vodio je glavnu riječ. Duboko sam poštovao velikoga poznavalaca naše domaće prošlosti, ali se nismo slagali u svojim političkim gledanjima. Prije petnaest godina mnogo se raspravljalo, da li da mi Hrvati ostanemo u Jugoslaviji ili da osnajemo vlastitu samostalnu Hrvatsku. U diskusiji o tom Klaić, znajući moje misli, iznio je tvrdnju: »Ja sam uvjeren, da će Jugoslavija vremenom sasvim satrijeti hrvatsko ime, a ja volim malu Hrvatsku od Suple do Siska, u kojoj bi hrvatsko ime uvijek živjelo, nego Jugoslaviju do Crnoga mora, a koja ne bi htjela priznavati hrvatsko ime.« Klaićeve riječi očevitno su bile uperene na me. Nisam mu ostao dužan odgovora, a

taj je glasio: »G. profesore, ne zaboravimo kako narodi ne žive samo od svoje prošlosti, nego kud i kamo više od svoje budućnosti. Njihove su misli i osnove daleko više upućene na budućnost, nego na prošlost. Pogledajte samo na današnji Zagreb, — bili bi moguć ovaj njegov razvitak, da je on samo centar male Hrvatske od Varaždina do Senja? — Radi trenutačnih nepriklina ne smijemo udarati stranputicom. Ako današnji vlastodršci ne znaju ili ne će da pravedno urede unutrašnje odnose Jugoslavije doći će drugi i riješiti stvar bez njih i protiv njih!...«

Ja danas pod kraj svoga života osjećam živo zadovoljstvo, da se nisam prevario u svojim gledanjima, kada su se varali daleko pametniji i mudriji od mene.

Brzo već u godini 1941. udario je veliki povijesni čas južnih slavenskih naroda. Bio je to čas etičke, narodne, političke katarske — raščišćenja njegovih nacionalnih ideja. Svi smo danas uvjereni, da je došla ura našega konačnoga i političkoga uskrsnuća i da bi mogla stravn tragedija, što je proživljujemo, prometnut se u neslućeno preporodjenje na novi, na veliki narodni život — velika tragedija u preslavno uskrsnuće!

Na postavljeno pitanje, što je bolje, da li samobitna i samostalna Hrvatska ili Federalna Hrvatska, treba da odgovorimo ne sa sitnih i neozbiljnih gledišta napuhanoga hrvatskoga šovinizma zagrebačke Vlaške ulice, ne iz prikrajka senjskoga fanatizma i sljepoće, kipeći mržnjom na sve što je srpsko, nego treba, da ga riješimo iz pojma i prirode same stvari, iz našega svega narodnoga bića i duha, iz naše prošlosti i povijesti, iz vidjeka velikih događaja, što se zbivaju u svijetu i ovdje kod nas u Podunavlju i na Balkanu.

Ništa, što se u svijetu zbiva, ne biva ni slučajno ni iznebuha. Sve ima svoj uzrok i razlog, svoju svrhu i cilj, svoj misao i određenje. Tako i naša Narodnooslobodilačka borba. Ona je ključala u narodnoj duši kao nevidljiva iskra u pepelu. Njezine kliče bile su duboko zapretane u biću naših slavenskih naroda. A kada je bura sa sjevera udarila, razbuktala je iskre u silan plamen i oganj ustanka, Oslobodilačka bor-

ba je psihološki i logički tok nacionalnoga razvitka slavenskih naroda, koji su se samo prije 13 i 14 stoljeća spustili u Podunavlje i na Balkan. Prirodna je posljedica njihove prosvijećenosti, primljene od slavenske braće sv. Ćirila i Metodija i njihovoga narodnoga osvještenja, ali i njihovoga gorkoga iskušenja za ovo hiljadu godina njihove povijesti, kako su međusobno nesložni i u vječnoj omrazi robovali Bizancu i Stambulu, Veneciji, mrskom Nijemcu i Madžaru. Misli i ideje današnje Narodnooslobodilačke borbe stalno su svijetlile kao nedostiživi narodni i politički ideal južnoslavenskih naroda u izabranim duhovima njihovih mislilaca i pjesnika. Što znači ona čudna i neobična pojava hrvatskoga svećenika Jurja Kržižanića prije 300 godina, nego silni i golemu njegovu duševnu vjodovitost u stvari, koje se neminovno imaju zbiti? — Što znači junački epos Ivana Gundulića i narodne pjesme Andrije Kačića, nego bolni krik da i našim narodima sine sunce slobode i spasa iz tužnoga robovanja? Devetnaesto stoljeće je velika renesansa slavenskih naroda. Ono je pospješilo veliki čas i opohu slavenskih naroda, da i oni postanu slobodni politički narodi, da se prosvjetno i kulturno, društveno i gospodarski razvijaju do najvećih mogućnosti, kao i ostali narodi svijeta. Ne može biti nikakva »historijskoga« ni rasiističkoga prava nekih naroda ili državnih sistema nad inim ljudstvom, jer sve je sila i nepravda, što gazi u drugom čovjeku slobodu i čast, što mu je Bog stvorio u njegovu narav i prirodu. Sve ono veliko, što je hrvatski narod prošao posljednjih sto godina, pripravljalo je ovo, što se danas zbiva u našoj mukotrpnoj zemlji. Nije to samo konačni obračun između Slavenstva i Nijemstva, nego je konačno ispravljanje svoga neskladnog i nepravilnoga u našoj narodnoj povijesti i razvitku, nego je to ozdravljenje svega onoga bolesnog u našem narodnom biću. Ilirski pokret, sjajna i slavna prosvjetna epoha Štrosmajera i Račkoga, borba Starčevićeva i Kvaternikova, bistra sveslavenska nauka braće Radića, znače pojam, prirodu i duh hrvatskoga naroda, njegovo biće i političko poslanstvo, — a ne ono, što je posljednjih deset godina učinila od njega žalosna družba ljudi, koja je ustala protiv vlastitoga naroda, silom ga kušala isceriti u gotški i germanški narod, izbaštiniti iz porodice i bratske zajednice slavenskih naroda i žigosati ga nekim skotom i izrodom.

Maršal Tito rekao je u Jajcu 29. XI. 1943. glasovitu riječ: »Oslobodilačka borba o stvaruje ne komunističke ideale, nego oslobodjenje hrvatskoga i ostalih južnoslavenskih naroda«. Ove riječi su historija, oznaka i sadržina onoga, što je izvela Narodnooslobodilačka vojska i borba. Ime maršala Tita znači nastavak (kontinuitet) ilirskoga pokreta, Štrosmajer-Račkove i Starčević-Kvaternikove borbe, slavenske politi-

Nikada to ne ćemo zaboraviti

Srpsko pjevačko društvo »Obilic« pošlo je 22. XI. godine 1944. na turneju po Dalmaciji. Na tom putu svi smo uložili sve svoje snage i sposobnosti, da bi time što više produbili bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba. Prošli smo kroz mnoga srpska i hrvatska mjesta. Sva su nam još u živoj uspomeni, ali vjerujem, da su nam svima kao Srbima srca još uzbudjena, i razdragana srdačnim dočetcima u hrvatskim mjestima. Tko od nas može da ne govori s ushićenjem o srdačnom dočeku u Novigradu, Sinju, Glavicama, Splitu i Trogiru? Tko može da zaboravi onaj topli izliv bratske ljubavi? Nitko!

Sjećam se, kad su mi drugovi govorili o suradnji bratskog nam hrvatskog naroda Dalmacije, o velikim žrtvama koje je Dalmacija podnijela, a sada sam osjetio i vidio svojim vlastitim očima veliku dušu dalmatinskih Hrvata. Uzalud su fašisti obećavali i lagali. Gola, opustošena i izmorena gladju ponosna Dalmacija voljela je

ke braće Radića. I još više, epilog i sintezu, završetak i zbroj šarolike povijesti južnih slavenskih naroda, a podjedno i jedino ispravno riješenje za buduća vremena, jer dok čuva i štiti individualnost svakoga imena, plemena, vjerovanja i jamči najširu slobodu razvitka i napretka svakom čovjeku, dotle cjelini i zajednici južnoslavenskih naroda daje snagu, silu i ugled, kakve do sada u burnoj svojoj historiji nikada nisu imali. Te im za sve vjekove zaštićuje pravdne etničke granice prema Zapadnom svijetu.

Nakon utvrđenja ovih velikih historijskih činjenica, tko smije reći da Narodnooslobodilačka borba nije kontinuitet hrvatske povijesti i hrvatske državnosti i da će federativna Jugoslavija zatrijeti ime hrvatskoga naroda i tragove njegove stare državnosti? — Pače slobodno smijem ustvrditi, a bez straha, da me budućnost ne će utjerati u laž: Federalna Hrvatska je savršeniji oblik hrvatskoga narodnoga i državnoga bića i života nego je samobitna i samostalna Hrvatska.

Teško čovjeku samom, koji je cijeloga svoga vijeka ostao bez brata, susjoda i prijatelja; teško kućistu, koje stoji u pustinji daleko od sela na udaru svakom taj i razbojniku, svakoj zvijeri i jastrebu. Ptica leći svome jatru, tako i sitni narodi svojoj velikoj narodnoj porodici. Bolje je biti moćna grana ogromnoga hrasta, koji se vječno zeleni, nego sušičava stabljika u prikrajku i živici, na koju stalno svemoćna susjedova sjekira. Teško je danas biti mali narod i živjeti od milosti i nemilosti velikih susjeda.

Federalna Hrvatska ostvaruje sve prednosti i ideale samostalne i samobitne Hrvatske, a isključuje sve njezine zasjede i opasnosti. Hrvati, zamislite se samo u onu živu činjenicu, kako samostalna Hrvatska — upravo kako ni Srbija — nikako ne može u svoje granice uokviriti vascijeloga hrvatskoga naroda, jer Hrvati jednako kao i Srbi od vjekova žive međusobno izmiješani na zajedničkom svome narodnome teritoriju i nemaju zaokruženoga teritorija, kako ga imaju n. pr. Slovenci. Federativna Jugoslavija iscijeljuje i ovu, da se tako izrazim, demografsku nepriliku, jer zajednička jugoslavenska država i domovina daje jednaka prava i jednaku slobodu narodnoga imena i osjećanja, pisma i prosvijećenja, vjerskoga uvjerenja i posljednjem Hrvat u Kosovu polju (kako ih daje svakom Srbini u Lici i Krbavi. Amerikanac uživa svoju čovječansku, građansku i državljansku slobodu ne samo u svojoj vlastitoj državi, nego u svakoj od svojih 40 udruženih država. To je divna slika slobode i slobode bratskih naroda, koja stvara novo doba i povjest čovječanstva!

U ovom svijetlu nazirom da sviće zlatni vijek hrvatskoga naroda i federalne Hrvatske u okviru federativne Jugoslavije.

Dr. SVETOZAR RITIG

časno umrijeti, nego sramno živjeti. Divna je naša Dalmacija! Mi smo to osjetili na svakom koraku. Divni su to ljudi. Njihov doček, njihova radost, njihova ljubav, sve bijaše iskreno, spontano, iz dna duše. »Da nam dadu krišku kruha na dan, bili bismo zadovoljni, kad vidimo toliku ljubav i toplotu« — govorili su moji drugovi. Lijepa je naša Dalmacija. U njoj vlada bratska ljubav i sloga. Sačuvali smo je zajedničkom krvlju. I ako ustrela, zajedno ćemo je braniti. Zajedno, zajedno i uvijek zajedno. Mi ćemo krenuti dalje i opet se ući zajedno s braćom Hrvatima, samo će to možda biti Zagorci, Banovci ili Slavonci. Gdje god stigli, spominjat ćemo bratsku ljubav, koju su nam ukazali dalmatinski Hrvati, sjećat ćemo se bratskih zagrljaja i vjerujte: Nikada to ne ćemo zaboraviti!

SIMO TESLA
iz Klipinog Brda (Kordun)

Borbenost i odlučnost Gor. kotara, Hrvatskog Primorja i Dalmacije

U mjesecu lipnju prošle godine otisao sam iz Hrvatskog Primorja u Gorski Kotar sa svrhom obilaska svih šest kotareva. Već od prije znao sam, da je narod Gorskog Kotara potpuno privržen Narodnooslobodilačkoj borbi, jer u njoj vidi ostvarenje svih svojih težnja. Stoga mi je i rad u narodu bio olakšan, makar, da su fašističke zvijeri, u namjeri da slome otpor naroda, poduzimale brojne ofenzive, vršeći nezapamćena klanja, ubijanja, paljenja i plaćkanja. Ali sva ta zvjerstva nisu pokolebala narod Gorskog Kotara. Narod je izgradio i učvrstio bratstvo i jedinstvo, te su svi, bez razlike na vjersku ili političku pripadnost, pristupili Narodnooslobodilačkom pokretu. U početku, istina, bilo je neznatnih iznimaka, bilo je zavedenih, koji nisu točno uočili bit naše borbe. Ali kada su kasnije fašistički okupatori uz pomoć ustaša i četnika i na njima počeli iskaljivati svoj bijes, kada su ti zabludjeli sinosi našega naroda vidjeli prave namjere okupatora, koje su išle za tim, da se naš narod potpuno izkorijeni, tada su i oni progledali i vratili se svome narodu, kojemu i pripadaju. I tako je pod teškim uvjetima okupacije i zvjerskog uništavanja, narod Gorskog Kotara ostao nepokolebljiv i čvrst, te se nije dao slomiti. Danas je Gorski Kotar jedinstven i u punoj slozi vodi borbu za svoju slobodu, za svoju bolju i sretniju budućnost.

Gorski Kotar je mnogo stradao. Zločinački okupatori sa svojim krvavim pomagačima upriličavali su skoro svakih deset-petnaest dana ofenzive u cilju pljačkanja blaga i hrane i uništavanja naroda i njegove siromašne imovine. Gorski Kotar bio bi do sada sasvim opljačkan i uništen, da mu nije bilo njegove junačke vojske, njegove uzdanice, koja zlikovce u njihovom zločinačkom radu spriječava i tamani. Zato narod Gorskog Kotara i daje sve svojoj vojsci, koja je iznikla iz samog naroda, a koju narod drugčije i ne smatra nego svojom jedinom nadom i svojim spasom; ona ga brani i spašava od zlikovaca i ona mu donosi toliko željkovanu slobodu.

Još prije ovog oslobodilačkog rata narod Gorskog Kotara borio se za svoju slobodu i socijalnu pravicu, borio se protiv svakog ugnjetavanja. Politički zrio on je uvijek ispoljavao svoju republikansku svijest i tu svoju svijest danas u Narodnooslobodilačkoj borbi potpuno jasno izražava. Nema skupštine ni sastanka, a da sam narod ne traži, da se naša domovina uredi ne samo na federativnoj, nego i na republikanskoj osnovi. Kroz 25 godina mornahističke vladavine u staroj Jugoslaviji, narod Gorskog Kotara je na svojoj koži najbolje osjetio što znači monarhija i centralizam, pa su stoga i odluke Antifašističkog vijeća narodnog oslobodjenja Jugoslavije i Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobodjenja Hrvatske, našeg narodnog i državnog Sabora, naišle na najveće oduševljenje naroda, jer narod u njima potpuno jasno vidi ostvarivanje svih svojih težnja.

Iz Gorskog Kotara vratio sam se u Hrvatsko Primorje, gdje je bilo mnogo teže raditi iz razloga, što okupator vrši stalne upade, i pljačka naše domove. Ali unatoč toga se narod našeg Primorja, jedinstven i slozan u Narodnooslobodilačkoj borbi, hrabro drži

i nema sile koja će ga pokolebati i njegovoj tvrdoj vjeri i odlučnosti. Već od prvog dana ustanka sve je stupilo u borbu, sve se diglo protiv zločinačkih zavojevača i vjekovnih naših neprijatelja. Čitavo naše Primorje diše jednim duhom i vodjeno jednom vjedom hori se za svoje konačno oslobodjenje, da se nakon toga može potpuno posvetiti svojoj izgradnji i obnovi, da u slobodi izgradi svoju svjetliju i sretniju budućnost za koju je more krvi prolio.

I u Hrvatskom Primorju okupator je sve uništio i još uvijek uništava, a naročito danas, kada se pod udarcima naše slavne Narodnooslobodilačke vojske povlači iz naše krvlju natopljene i opljačkane zemlje. Pri svom bijegu skupa sa četnicima zločinački okupator pljačka sva sela od Paga i Senja pa dalje, a naročito Bribir, koji je baš prošlih dana od samih četnika, odanih kralju Petru, potpuno spaljen i uništen. Uz Bribir uništeni su Grižane i Kržišća, pa i mnoga druga mjesta. Ali na svom sramotnom bijegu iz naše zemlje Dražini četnici ne vrše samo pljačkanja i paljenja, nego čak i ubijanja i to sve u ime kralja Petra i monarhije. I tako se četnici Draže Mihailovića, koji se skupa sa Švabama i pod njihovom zaštitom povlače iz naše svete zemlje, osvećuju narodu Hrvatskog republikanskog Primorja.

Kroz čitavo vrijeme okupacije i uništavanja sa strane fašističkih krvavih zavojevača i njihovih pomagača ustaša i četnika, narod Hrvatskog Primorja mnogo je stradao i pretrpio gladi. Ali uza sve to, unatoč skoro potpune nestašice hrane, on ipak hrani svoju vojsku, svoju uzdanicu. Zadnji zalogaj kruha dijeli se s vojskom, koja gadnim fašističkim zvijerima zadaje teškog jada, koja štiti i brani narod od potpunog istrjebljenja i uništenja.

Ali ne samo narod kopnenog dijela Hrvatskog Primorja, nego i otoka Krka, Paga i Raba, jedinstven je i slozan i samo čeka čas svog konačnog oslobodjenja.

S otoka stigao sam i u Dalmaciju, sretan što se nalazim na potpuno slobodnom tlu Hrvatske, Dalmacija je, istina, kao i svi naši krajevi mnogo stradala, mnogo prepatila, ali se nije dala pokoriti, ni pokleknuti. Svojom vlastitom snagom ona se danas oslobodila krvavog okupatora i njegovih još krvavih pomagača, plaćenih koljača ustaša i četnika. Kolijevka Hrvatske, ali i kolijevka borbe i otpora protiv mrskih zavojevača slobodna je od Nijemaca i Talijana, od ustaša i četnika, i u svojoj slobodi ona se obnavlja. I kao što je sav narod naše Dalmacije u bratstvu i jedinstvu vodio ljuti i krvavi boj protiv okupatora u njegovom istjerivanju sa svetog svog tla, tako danas sav narod, staro i mlado, muško i žensko u jedinstvu i bratskoj slozi izgradi svoju budućnost, svoju slobodu. Svom svojom snagom narod Dalmacije dao se radu na obnovi i izgradnji, čuvajući tekovine svete Narodnooslobodilačke borbe, izražene u odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Borbeno raspoloženje od okupatora opljačkane i izgladnjene Dalmacije ne jenjava ni najmanje, a niti će prestati sve dotle, dok gadna fašistička zvijer ne bude potpuno uništena.

FRANJO BORIC
član Izvršnog odbora HSS.

Sveučilištarci i narod

Hrvatska seljačka stranka okupljala je u svoje redove sve što je bilo zdravo i pošteno u narodu. Seljaci, radnici i intelektualci nalazili su u njoj pravo mjesto, da bi odgojeni i upućeni što korisnije djelovali za dobro svoga naroda. U početku su se mnoga gospoda otuđivala od stranke, bojeći se valjda za svoje položaje ili možda kontrole naroda u radu, jer im je on u većini slučajeva bio protiv narodnih probitaka — na korist vlastitom džepu.

Stjepan i Antun Radić pisali su mnogo o tome; o odnarođenoj inteligenciji i o potrebi pravilnog odgajanja mladih školaraca i visokoškolaraca, te o takvim sucima, liječnicima, veterinarima i činovnicima, koji će raditi tako, da im rad bude narodu na korist i da narod stekne u njih povjerenje.

Zbog toga i dolazi do osnivanja sveučilišne organizacije u Hrvatskoj seljačkoj stranci, koja je trebala biti životna škola budućih školaraca i u kojoj bi se oni približili narodu i za dobro njega radili. Trebalo je nadalje, da naša mladež ima svoju organizaciju, kako bi mogla snažnije nastupati u javnom i političkom životu države i spremati se za svoje buduće dužnosti.

Sveučilišna organizacija HSS doživjela je nekoliko razdoblja u radu, a pred sam rat, kad smo trebali biti naj-složniji, najmarljiviji i odlučni za zadaće, koje su se pred nas postavile, bili smo najmanje aktivni, te smo zatajili u cjelosti.

Prva i najvažnija misao, koja je nas sveučilištarce dovela u sveučilišnu organizaciju HSS bila je, da je potrebno prebroditi onaj nastali jaz između seljaka i intelektualaca, te stvoriti potrebnu vezu za suradnju, koja će se odvijati, kada danas-sutra završimo svoje nauke i početno djelovati. Ostvariti to potpuno značilo bi mnogo, jer da je to uspelo ne bi se dešavali mnogi nemili slučajevi.

Ne bi se dogodilo da u bivšoj banovini Hrvatskoj 50 posto od ukupnog broja liječnika bude u Zagrebu u klinikama i bolnicama, te kao specijalisti ili liječnici privatne prakse, a drugih 50 posto po raznim mjestima cijele Hrvatske, većinom po gradovima. To dokazuje, da studenti medicine, mladi i veliki broj starih liječnika nisu svoj rad i pomoć pružali potrebnom narodu, nego su u prvom redu radili na stvaranju svoje udobnosti i za vlastito sticanje.

Brojni su slučajevi nesavjesnog izrabljivanja neupućenih parničara-seljaka od strane fiškala. Među korumpiranim upravnim činovnicima, među brojnim veterinarima, našlo se takvih, koji se nisu prezali oplijeniti — kako se kaže »do gole kože« — svakog onog, koji je došao tražiti od njih pomoć.

Tek je mali broj sveučilištaraca izlazio iz organizacije svijestan i pravo odgojen, da radi za dobro onoga kome je zapravo trebao služiti.

Politički rad sveučilištaraca HSS bio je isto tako neaktivan i neplodan. Na izborima za predstavnike u studentske ustanove i odbornike u stručnim klubovima, gubili smo svakodnevno fakultet za fakultetom. Ni smo bili dovoljno

izgrađeni za velike odgovornosti, koje su nam se stavljale, a upute vodstva bile su nedovoljne i uvijek pune tajnosti.

Značajan je slučaj iz godine 1936. kada je Stipe Mozner, prilikom sastanka i dogovora o zajedničkom nastupu na sveučilištu sa samostalcima, otvoreno nastupio i napao Srbe u Hrvatskoj, a vodstvo nije dalo nikakve upute, kako bi se to ispravilo. Dogadalo se to često, a ako smo upute i dobili, one su bile često protivne naprednom shvaćanju naših političkih problema i pravca kojim smo kao Radićevci trebali ići.

S našim stavom na sveučilištu u raznim pitanjima redovito smo zakašnjavali, ma da nam je izdavanje letaka i brošura u posljednje vrijeme bilo omogućeno.

Kad je bilo potrebno istaći naše mišljenje obzirom na događaje u svijetu naši pristaše i članovi radi neupućenosti nisu se mogli pravodobno odlučiti. No najgore je bilo to, da smo redovito morali braniti odredbe bivše banske vlasti često u protivnosti s interesima nas sveučilištaraca.

Bacimo li pogled na naš sveučilištarski list »Mladicu« — zapravo našu sramotu — vidimo da za godinu i više dana nije izašlo tek 5 brojeva. Problem je bila suradnja drugova i s čuđenjem gledamo danas, da u organizaciji od 6 članova budućih intelektualaca, nije se moglo napisati par članaka i ispuniti tih nekoliko stranica lista.

Na kraju 1940. godine pred sam rat, dolazi osnivanje sveučilišne zaštite, koja je bila odskočna daska za skretanje na put, kojim se željelo poći i kojim je grupa »voda« pošla.

Jasno je, da je stanoviti broj sveučilištaraca, koji se danas nalaze u redovima NOV pravodobno je uočio sve te nepravilnosti u radu organizacije, stupio poučen iskustvom i raskrstivši s nazovni vodstvom stranke u Zagrebu u redove pravih boraca za narodno dobro. Trebala je to učiniti organizacija i na traženje drugova J. Pelicarića i B. Marušića 1942. svi oni, koji su se nazivali Radićevcima, a među njima predsjednik organizacije M. Vrsaljko, pa podpredsjednik I. Štefanac u stanu dr. Srdana Marković odbili su ovaj predlog. Nitko od njih nije htio poći primjerom druga Ante Horvata, koji je poginuo od četnika kod Cazina, među prvim borcima u okviru ove velike narodne borbe.

Vrijeme ovakvog rada i odgoja omladine je prošlo. Omladina danas učestvuje i doprinosi znatan obol u pokretu, ona je stekla svojim radom povjerenje naroda i pojedinci su konačno uvidjeli, da narod i seljak nisu zbog nas, no mi zbog njega. Tako više ne postoji nepotrebno otuđivanje, strah i slično, nego svaki intelektualac, koji ispravno i nesebično vrši svoj poziv poštovan je i uvažavan prema svojim zaslugama. To mu je najveća nagrada.

Vladimir Skreblin,

član Izvršnog odbora bivše sveučilišne organizacije H.S.S.

Paveliću, prokleta ti bilo!

Paveliću, prokleta ti bilo,
Sad je tvoje polomljeno krilo:
Knin je pao, Dalmacija čista,
Od tvojijeh prokletih fašista.
Ustaše smo u Gospiću stegli,
Kako ne bi krvnici izbjegli;

Bježali bi, al' nemaju kuda,
Partizani čekaju ih svuda.
Sve su naši zaposjeli čuke,
Ustašama zadavaju muke.
Skoro će nam biti čjela Lika
Očišćena od sviju krvnika.

Evica Djerić, Korenica

Dalmacija jučer, danas i sutra

O sunčanoj Dalmaciji i njezinim ljepotama napisane su mnoge knjige i članci. Za njezina kupališta pravljena je velika reklama, mnogo se propagirao turizam kod nas i u inozemstvu. Za rasonodu, zabavu i odmor građane su palače i dvorci, moderni hoteli i raskošne vile na obalama Jadrana, no sva ta uživanja bila su samo za gopare, bogataše i strance, za koje je Dalmacija bila raj.

Svojom blagom sunčanom klimom, svojim živopisnim uvalama, zelenilom maslinjaka i najdivnijom bojom mora, ona je pružala velike mogućnosti oporavka i odmora.

Široki narodni slojevi nisu mogli koristiti te blagodati Dalmacije, mali siromašni svijet stisnuo se u skromnim stanovima gradskih četvrti, a u Dalmaciji po ribarskim potleušicama i kamenim kućicama na nerodnom kršu. Za siromašne u zaleđu Dalmacije je bila nedokučiva, a za većinu njezinog stanovništva bila je ona nerodna i siromašna i u njoj je bilo teško živjeti.

Bogata nalazišta ruda, velike vodene snage za pogon električnih uređaja, jeftini prevoz morem omogućivali su razvitak industrije, no ona je u glavnom bila u rukama stranaca. Naš svijet nije u industriji mogao doći do zarade, a stranac je iskorištavao jeftinu radnu snagu.

Mačuhinskim postupkom bivše države dalmatinski voćnjaci, maslinjaci i vinogradi nisu se mogli razvijati. Vinarske i uljarske zadruge bile su prepuštene same sebi, vino nije imalo prode, a ulje se pripravljalno na primitivan način. Buhač i ostalo industrijsko bilje bilo je isto tako neracionalno iskorištavano.

U ribarstvu bilo je još gore. Ugovor, koji je sklopila Jugoslavija s Italijom, dao je talijanskim ribarima mnogo veće mogućnosti i oni su sa svojim modernim brodovima i mrežama mogli loviti uz našu obalu i time sputavati i ometati naše ribarstvo. S druge strane naše nepravilno organizirane i prepuštene same sebi, ribarske zadruge nisu napredovale ni razvijale naše pomorsko ribarstvo.

Zanimljivo je spomenuti, da je u bivšoj Jugoslaviji, iako na obalama Jadrana postoje najveće mogućnosti za izgradnju solana, te dobijanje soli, mi smo uvozili sol iz inozemstva.

Veliki broj dalmatinskih luka, stanovništvo vično pomorstvu te odličan geopolitički smještaj Jadrana, sve je to uvjetovalo razvoj pomorskog brodarstva. Ono se nije moglo razviti bez dovoljne pomoći vlasti, te se obraćalo stranom svijetu i naša je trgovačka mornarica više služila privredi drugih zemalja, nego nama. Izgubili smo luku Zadar, Trst i Rijeku, sve uslijed slabosti i nesposobnosti naših nenarodnih vlasti.

Tako je država nemajući dovoljno razumijevanja i pod stranim utjecajima, lošom tarifnom politikom, neizgrađujući dobre veze sa zaledem, sputala sasvim privredni život Dalmacije. Razmjena dobara sa zaledem nije se isto tako vršila iako su za to postojali dobri uvjeti.

Siromašni ribari napuštali su svoje koče, težaci svoje vrtove i polja, radnici rudnike i tvornice, mornari brodove. Svi oni idu u strani svijet bolom i gorčinom u srcu, da tamo traže kruha, jer ga u svom rodnom kraju nisu mogli radom privrijediti.

To je bila Dalmacija jučer.

Danas je Dalmacija slobodna i ujedinjena. Zadar i Lastovo vraćaju se majci domovini od koje su bili otrgnuti. Svuda se još vide tragovi borbe i puštošenja, koje je fašizam kroz 3 i pol godine počinio. Ali vidi se nešto više, veličanstvenije u Dalmaciji, a to je je-

dinstvo. Jedinstvo naroda i vlasti, vojske i pozadine, Hrvata i Srba. Jedinstven narod ulaže sve napore, da obnovi zemlju, pokrene privredu i stvori uvjete za bolji život. Vidi se polet i ustrajnost širokih narodnih slojeva, kako suraduju u pokretanju industrije, izgradnji cesta, željezničkih pruga, mostova i nasipa. Vade se brodovi iz mora, čiste ruševine, popravljaju oštećene zgrade, obnavljaju se seoska gospodarstva i iskorištavaju rudnici. I ako teške prehrambene prilike koče puni razvoj sveukupnog narodnog života, ipak se mnogo radi i mnogo se napravilo. Srednjem prometa omogućit će se pravilna prehrana, koja se za sada oslanja na naše ostale krajeve.

Imade pojedinaca, koji još ne shvaćaju novi duh i novo vrijeme. Ima nesavjesnih trgovaca i prekupaca, koji zaoštavaju teške prehrambene i ekonomske prilike. To će se iskorijeniti, kao i razne intervencije i birokracija, koja se tu i tamo pojavljuje.

Hitno riješiti probleme industrije, rudarstva i prometa, te raditi udarnički u plemenitoj utakmici u kojoj treba sudjelovati cijeli narod, to su zadaće, koje očekuju naše dosadašnje prokušane rukovodiocce. Moramo se pouzdati u same sebe i svoje snage i skinuti oči s morske pučine od kuđa očekujemo pomoć.

To je Dalmacija danas.

Gledajući u budućnost vidimo Dalmaciju u kojoj imade mjesta i zarade za sve njezine sinove; vidimo Dalmaciju čije ljepote uživaju svi slojevi svih naroda u federativnoj Jugoslaviji. Stvarajući nove temelje budućnosti Hrvatske Dalmacije, obraćamo se na sve njezine sinove, koji su je u prošlosti morali napustiti i otići u svijet za zaradom. Znamo, da u svom srcu nisu nikada zaboravili svoj rodni kraj i ako se možda ne će svi vratiti, znamo, da će naš rad rado pomoći.

Oni se ne trebaju plašiti za svoje uštede. Ovo nije stara špekulantska Jugoslavija. Danas vlast u svojim rukama čvrsto drži sam narod i banke ne će proždirati krvavo stečenu imovinu naših iseljenika.

Zajedničkim naporom postignut ćemo razvijanje svih privrednih mogućnosti Dalmacije i zadržati ih u našim rukama.

Industrija konzerviranja ulovljene ribe izbavljat će kvalitetno velike količine. Prehrana Dalmacije biti će znatno pomoćena isušanjem Sinjskog i Imotsko-bekijskog Polja te Vrgorskog jezera, čime će se dobiti preko 10.000 hektara plodne zemlje.

Cjelokupna industrija počam od tupa i boksita pa električna energija sa rijeka Krke i Cetine omogućit će snažnu industriju cementa, karbida, umjetnog gnojiva, aluminijske i drugog. Solin sa svojom tvornicom cementa, Lozovac aluminijske, tvornica karbida u Dugom Ratu i Šibeniku, pa rudnik uglja u Siveriću, sve će to postati naša industrijska središta, koja ćemo iskorištavati samo mi.

Naše brodarstvo razvijat će se zbog dobro razudjene obale i naših svijetski poznatih i prokušanih pomoraca. Okupator je istina opljačkao veliki dio našeg broskog prostora, koji je iznio prije rata oko 300 brodova, a preko 450.000 BRT, no zajedničkim silama radit ćemo kako smo naučili u ove 3 i pol godine požrtvovno i samoprijegorno i obnoviti naše brodarstvo.

Obnovit ćemo naša pomorska kupališta, hotele, penzione, oporavišta i ljetovališta u kojima će sada naći odmora i počinka svi potrebni, u prvom redu oni, koji ga do sada nisu imali, a to su radnici i seljaci.

To će biti Dalmacija sutrašnje.

Major Andrija Bubanj

Učiteljstvo Hrvatske se okuplja

Najsvesniji, najnapredniji i pravi narodni učitelji Hrvati i Srbi uvijek su otvoreno i neustrašivo, usprkos svih progona i s jednako upornošću branili narodne interese kada su oni bili ugroženi od beogradske žaršije ili mačekovsko-frankovačke gospode.

I sada, baš ti učitelji, nastavljajući svoju borbu iz ranijih vremena sudjeluju aktivno zajedno s narodom u Narodnooslobodilačkom pokretu.

Uspjesi Narodnooslobodilačke borbe omogućili su danas svemu naprednom učiteljstvu Hrvatske da se slobodno udruži i da što korisnije upotrijebi svoje snage za dobro naše narodne zajednice.

Voditelji Saveza hrvatskih učiteljskih društava, bez uszezanja, predali su učiteljsku organizaciju u ruke ustaških koljača i zbog ličnih probitaka stavili se sami u službu neprijatelja domovine.

Izražavajući želju svih učitelja okupljenih u Narodnooslobodilačkom pokretu za stvaranje nove istinske učiteljske organizacije, a u vezi s osnivanjem Inicijativnog odbora Učiteljskog udruženja Hrvatske, poznati učiteljski borci za demokratizaciju učiteljske organizacije uputili su učiteljstvu Hrvatske ovo direktivno pismo:

Drugovi!

Osjeća se potreba što aktivnijeg rada učitelja na oslobodjenom području Hrvatske. Naša narodna vlast ulaže velike napore za brzo i uspješno širenje prosvjete u narodu. Mi joj moramo svim svojim udruženim snagama što više pomoći u njezinim velikim naporima. Naše individualne akcije u tom smjeru svakako su od koristi, ali se već danas jasno vidi kako je potrebno da mi sve te snage okupimo, kako bi mogli organizirati i po jednom planu pomoći narodu, narodnoj vlasti i svome učiteljskom staležu. Sto se naša zemlja više čisti od neprijatelja, to se pred nas, narodne učitelje, postavlja sve širi i teži zadaci. Svojim radom moramo u potpunosti odgovoriti postavljenim zadacima.

Radi svega toga potrebno je da se okupimo, združimo i pod zajedničkim našim rukovodstvom da organiziramo djelujemo. Potrebno je da osnujemo naše Učiteljsko udruženje za Hrvatsku. Naša narodna vlast daje nam potpuno slobodne ruke

što se tiče naše učiteljske organizacije. Na nama je dakle, da svojom samoinicijativom pristupimo konkretnom radu oko našeg organiziranja.

U prosincu 1944. godine obrazovan je u Glavni Inicijativni odbor Učiteljskog udruženja Hrvatske. Uslijed nastalih promjena na terenu Inicijativni odbor ne može lako da obavlja svoj posao. Svi mu moramo u tome pomoći, pa vas molimo da i vi budete oni koji ćete sudjelovati u postavljanju temelja naše učiteljske organizacije. Svoj rad podijelili bi u dvije faze: prva faza rada učiteljskog udruženja trajala bi dok se naša zemlja potpuno ne oslobodi, a kasnije, nakon potpunog oslobodjenja, prešli bi na drugu fazu našega rada. Naš početni rad na terenu odvijao bi se od prilike ovako:

1. *Osnivanje kotarskih učiteljskih društava.* Već sada je potrebno da se izvrše sve pripreme za otpočinjenje rada. Potrebno je, da se okupe svi svjesni i napredni učitelji iz pojedinih kotareva i da zajednički izvrše sve pripreme za saziv kotarskih učiteljskih skupština. Učiteljske skupštine treba održati u svakom kotaru gdje za to postoje uvjeti. Te kotarske skupštine neka budu *osnivačke*. Na njima izaberite *privremenu upravu* kotarskog društva, koja će za sada biti sastavljena od predsjednika, potpredsjednika, tajnika, blagajnika i tri člana uprave. Zadatak ovih privremenih kotarskih uprava bio bi da drže u životu kotarska društva do izbora novih uprava, da aktivno djeluju u učiteljskim redovima, da pomažu narodne vlasti na prosvjetnom polju, da svoj rad proširuju na novooslobodjene krajeve svojeg kotara i da djeluju na nesvesnije učitelje koji se još nalaze na neoslobodjenom području.

2. *Izbor delegata za osnivačku skupštinu Učiteljskog udruženja Hrvatske.* Na ovim kotarskim osnivačkim skupštinama treba nakon izbora privremenih uprava izabrati jednog delegata koji će sudjelovati na osnivačkoj skupštini Učiteljskog udruženja za Hrvatsku. Bit će međutim kotareva u kojima za sada ne postoje uvjeti za oživiljavanje kotarskog društva, ali je ipak potrebno da se i za takav kotar pošalje ili izabere jedan delegat. Želja bi bila da svaki kotar, koji je makar koliko oslobodjen bude zastupan na osni-

vačkoj skupštini Učiteljskog udruženja Hrvatske, preko svojeg delegata ili opunomoćenika.

Pročelnici NOO-a (općinskih, kotarskih, okružnih i oblasnih) koji su po struci učitelji, a isto tako i prosvjetni referenti mogu biti članovi društva sa svim pravima i dužnostima koja imaju i ostali članovi. Oni, ako žele, neka pristupe u ona kotarska društva na čijem se teritoriju nalazi sjedište dotičnog NOO-a. Isto tako svi oni učitelji, koji su u toku Narodnooslobodilačke borbe uposleni u bilo kojoj drugoj ustanovi, kao i učitelji borci, podoficiri i oficiri NOV mogu biti članovi kotarskog učiteljskog društva sa svim pravima i dužnostima ostalih članova.

Potpuno je jasno, da sve ovo vrijedi i za drugarice učiteljice.

Radi udaljenosti pojedinih krajeva, od mjesta gdje bi se imala održati osnivačka skupština Učiteljskog udruženja za Hrvatsku mnogim delegatima iz pojedinih kotareva ne će biti moguće stići na određeno mjesto. Zbog toga je potrebno da se svi delegati iz takvih krajeva i iz pojedinog okruga sastanu i predaju svoje punomoći jednom drugu koji bi u ime cijelog okruga zastupao kotarska učiteljska društva s onoliko punomoći (glasova) koliko ima u okrugu kotareva. Ovo se odnosi na zagrebačku, slavonsku i istarsku oblast, te na okrug Gorski Kotar. Oblast Dalmacije, te okruzi: Primorje, Banija, Kordun, Pokuplje i Lika moći će poslati iz svakog kotara po jednog delegata.

Sve radove navedene u točki 1. i 2. potrebno je završiti do konca veljače 1945.

3. *Osnivačka skupština Učiteljskog udruženja za Hrvatsku.* Kada sve predradnje budu izvršene sazvat će se osnivačka skupština Učiteljskog udruženja za Hrvatsku na koju će biti pozvani svi izabrani delegati.

Gradovi: Zadar, Sibenik, i Dubrovnik poslat će po jednog delegata, a grad Split (koji se nalazi u rangu okruga) dva delegata.

Osnivačka skupština imat će zadatak da izabere *privremenu upravu* Učiteljskog udruženja Hrvatske i da izvrši sve pripreme za daljnju fazu rada. Privremena uprava dobila bi u zadatak da izradi privremena pravila udruženja, da izvrši sve pripreme za preuzimanje imovine bivšeg SHUD-a u Zagrebu i da odredi komisiju za izradu kasnijih novih društvenih pra-

vila. Osim toga ova bi privremena uprava odmah nakon oslobodjenja cijele zemlje dala direktive svim kotarskim društvima za reorganizaciju t. j. za izbor novih uprava na osnovu društvenih pravila i izbor delegata za Zemaljski učiteljski kongres. Ujedno bi ova uprava morala da u prvih mjesecima nakon oslobodjenja zemlje sazove u Zagrebu Zemaljski učiteljski kongres za Hrvatsku na kome bi se izvršio izbor *novе uprave* Učiteljskog udruženja za Hrvatsku. Ujedno bi se tom prilikom donijela nova pravila i time bili udareni konačni temelji udruženju.

Tim momentom započela bi druga faza rada Učiteljskog udruženja Hrvatske.

Ako prilike dozvole održati će se u ožujku mjesecu osnivačka skupština o čemu ćete biti najkraćim putem obaviješteni.

Prodiskutirajte s drugovima o osobama koje bi na osnivačkoj skupštini došle u obzir za privremenu upravu. U privremenu upravu ulaze: predsjednik, dva potpredsjednika, tajnik, blagajnik i (6) šest članova uprave.

Kao delegate na osnivačku skupštinu najbolje je poslati one drugove učitelje koji su se u Narodnooslobodilačkom pokretu pokazali odani, aktivni i koji po čitavom svom radu zaslužuju da budu predstavnici učitelja svojeg kotara. Bilo bi poželjno ako su oni, uza sve to, i ranije aktivno sudjelovali u učiteljskim društvima.

Molimo vas da sve ovo provedete najsvjesnije i najbrže. Sve sastanke i skupštine prijavljujte uvijek Upravnim odjelima kotarskih NOO-a. Istovremeno vas molimo da o osnivačkim kotarskim skupštinama i ostalom radu pismeno obavijestite nas, na adresu druga Ive Tošića — Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!
20. siječnja 1945. na oslobodjenom području Hrvatske.

Uz drugarski pozdrav

Ivo Tošić,

predsjednik biv. Hrvatskog učiteljskog društva za grad i kotar Varaždin;
Marin Frančević,
tajnik biv. Hrvatskog učiteljskog društva za grad i kotar Split;
Antun Kancijan,
član biv. Sekcije uprave Učiteljskog udruženja u Zagrebu.

Napomena: Umoljavamo sve čitaoce «Slobodnog Doma» da sa sadržajem ovog pisma upoznaju svoje učiteljstvo.

Iz Hrvatske seljačke stranke

Sastanak članova Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke. — Pod predsjedanjem Franje Gažija održan je 17. siječnja ove godine na slobodnom tlu Dalmacije sastanak članova Izvršnog odbora. Prisustvovali su članovi iz Dalmacije, te iz drugih hrvatskih pokrajina. Raspravljena su razna pitanja stranke i naše Narodnooslobodilačke borbe, te donešeni potrebni zaključci o daljnjem radu.

Sa ovog sastanka poslani su slijedeći brzojavi:

Drugu

Dr. Ivanu Ribaru,

Predsjedniku Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije
Beograd

Izvršni odbor Hrvatske seljačke stranke, kao jedino legitimno vodstvo i tumač nauke braće Antuna i Stjepana Radića, čvrsto uključen u Jedinствenu narodnooslobodilački front, na svojoj sjednici od 17. ovog mjeseca, osudio je poznatu izjavu kralja Petra II. Karađorđevića, kojom on hoće, smatrajući AVNOJ jednom političkom strankom, a ne predstavnikom svih naroda Jugoslavije, da zavara svjetsko javno mnijenje, a u zemlji da stvori zabunu i izazove novu bratoubilačku borbu.

Izvršni odbor H.S.S. konstatira, da je kraljeva izjava u cjelosti neistinita, jer su u AVNOJ-u kao zakonodavnom tijelu federativne i demokratske Jugoslavije preko svojih predstavnika zastupane sve političke stranke naše domovine. Izvršni odbor H.S.S. odobrava dosadašnji rad AVNOJ-a, smatra-

jući ga kao tekovinu teško i odlučne narodne borbe i kao pravi odraz slobodne volje svih naroda Jugoslavije, izražava mu svoje potpuno povjerenje, te sa ovog sastanka šalje srdačne i borbene pozdrave.

Vjera u Boga i seljačka sloga!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Tajnik: Predsjednik:
STANKO ŠKARE FRANJO GAŽI

Drugu

Maršalu Josipu Brozu-Titu,
Predsjedniku Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije
Beograd

Na sastanku Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke, održanog dne 17. ovog mjeseca na slobodnom tlu Dalmacije, šaljemo Ti, druže Maršale, svoj iskreni drugarski pozdrav.

Zadojeni idejama čovječanske pravice i republikanske slobode, koju su nam namirli naši učitelji braća Radići, borit ćemo se uključeni u Jedinственi narodnooslobodilački front, čvrsto vjernujući, da će se naše nade pod Tvojim mudrim vodstvom doskora potpuno ostvariti.

U ovo vrijeme, kada reakcija na čelu s kraljem pokušava opirati se slobodnoj volji svih naroda nove Jugoslavije, uvjeravamo cijeli svijet, da ćemo u Narodnooslobodilačkoj borbi ostati uz Tebe protiv svih vanjskih i unutrašnjih neprijatelja.

Zivio nam naš jedini vodo!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Tajnik: Predsjednik:
STANKO ŠKARE FRANJO GAŽI

Jedinствена narodnooslobodilačka fronta Hrvatske

Iz Bosne — Florijan Sučić, član Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke, održao je tokom prošlih tjedana mnoge političke sastanke u Bosanskoj krajini, posebno u hrvatskim selima Sanskog Mosta. Narod u ovim krajevima bio je ranije zaveden od mačekovskog vodstva u Zagrebu, no uvidio je zabludu. Uvidio je, da mu je jedino pravo mjesto u Narodnooslobodilačkom pokretu. Narod u cjelosti odobrava rad Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke.

Osim toga je u Duvnu održan kotarski sastanak JNOF-e, kojem je prisustvovao drug Florijan Sučić, te je u svom govoru naglasio važnost sudjelovanja cijelog naroda u pokretu. Prema izvještaju delegata na ovom sastanku, narod kotara Duvno i Livno, spoznao je značaj i veličinu naše borbe, te je u duvanjsko-livanjski odred stupilo 250 novih dobrovoljaca.

Iz zagrebačke okolice javio se stari prištava HSS i predsjednik oblasnog odbora JNOF-e Zagreba Tomo Gaži. U društvu s Tomom Čikovićem, Jendrijevim i Jendrićem članovima I. o. Hrvatske seljačke stranke, održao je mnoge sastanke po selima zagrebačke oblasti, kao u Kalinovcu, Djurdjevcu, Novigradu, Virju, Pitomači, Hampovici i mnogim drugim mjestima. Svi ovi sastanci bili su brojno posjećeni i narod je pomno slušao govore članova I. o. Hrvatske seljačke stranke, te njihova izlaganja u cjelosti odobravao. Prilikom sastanka odobren je rad Izvršnog odbora HSS, a osuđen izdajnički rad pokvarene zagrebačke gospode, koja su izdala nauk Radićev i svoj narod u ovoj teškoj i krvavoj borbi. Narod Podravine, zadojen od davnine Radićevim republikanskim duhom, sve se jače i čvršće povezuje oko Izvršnog

odbora HSS i oko Jedinственe narodnooslobodilačke fronte Hrvatske.

Sastanak plenuma JNOF-a za okrug Sibenik. — U nedjelju, 14. siječnja u Domu kulture u Sibeniku, održan je redovni sastanak članova plenuma okružnog Odbora JNOF-e.

Sastanak je otvorio predsjednik okružnog Odbora drug Antun Antić, a zatim je tajnik drug Gušće Šprljan dao opširan izvještaj o vojno-političkoj situaciji u zemlji i inozemstvu, o ekonomskom stanju našeg naroda, kojega je okupator do gola opljačkao. U izvještaju se ističe, da je narod svijestan poteškoća i da se svojski zalaže, da te teškoće prebrodi.

Poslije izvještaja bila je rasprava u kojoj su sudjelovali novi članovi plenuma, ističući primjere, kako narod pomaže svoju vlast i odlučnost naroda, da do kraja nastavi radom i borhom pod zastavom JNOF-e.

Dosadašnji tajnik odbora Gušće Šprljan pozvan je od Oblasnog odbora Fronte na novu dužnost, pa je ovom prigodom izabran novi tajnik okružnog Odbora JNOF-e. Jednoglasno je izabran drug Nikola Spirić.

Kotarska konferencija JNOF-e u Livnu. — Nedavno je u Livnu održana kotarska konferencija JNOF-e. Konferenciji su prisustvovali delegati svih općinskih odbora JNOF-e, te članovi Oblasnog odbora JNOF-e za Bosansku Krajinu, drugovi Florijan Sučić, Sulceman Dizdar i Djurdj Bojnović.

Svi prisutni delegati — Srbi, Hrvati i muslimani — izrazili su želju, da se narod livanjskog kotara još jače i čvršće okupi oko JNOF-e, a ujedno, da se poradi na tome, da svo sposobno ljudstvo za vojsku u

livanjskom kotaru podje u našu slavnu Narodnooslobodilačku vojsku.

Konferencija JNOF-e za kotar Glamoč. — Ovih je dana održana kotarska konferencija JNOF-e za kotar Glamoč. te je izabran kotarski odbor. Govornici su u svojim izvještajima iznijeli smjernice Narodnooslobodilačke borbe i potrebu suradnje svih narodnih snaga u JNOF-u. Delegači su posebno naglasili potrebu, da, osobito sada, u ovim časovima, kada je oslobođenje zemlje na pomolu, svako prione radu na obnovi porušenih i popaljenih sela glamočkog kotara, kao i na podizanju kulturno-prosvjetnog života u selima.

Politička konferencija u Gučijoj Gori. — U selu Gučijoj Gori, kod Travnika, održana je politička konferencija. Konferenciju je otvorio Ante Matković, bivši narodni zastupnik HSS-a. Zatim je govorio Dr. Jakov Grgurić, član Izvršnog odbora HSS-a i potpredsjednik ZAVNOBIH-a, ističući kako su braća Radići kroz svoju nauku učili hrvatski narod da se s ostalim slavenskim narodima bori za bratstvo, za pravdu i slobodu. Danas to hrvatski narod jedino može ostvariti kroz Narodnooslobodilački pokret. Nadalje dr. Jakov Grgurić istakao kao je Dr. Vlatko Maček izdao nauku braće Radića, pozivajući najprije hrvatski na-

rod na pasivnost i čekanje, a zatim suradjujući otvoreno s njemačkim okupatorima, vjekovnim neprijateljima slobode hrvatskog i svih slavenskih naroda.

Osim toga održani su sastanci i izbori kotarskih odbora JNOF-e u Travniku i Bugojnu kojima je prisustvovao član Izvršnog odbora HSS Dr. Jakov Grgurić, koji je pozvao prisutne Hrvate, da slijede primjer braće Srba i muslimana i da jednom za uvijek raskrste s onima, koji su im davali upute za pasivno držanje i time radili protiv samoga naroda.

Sastanak JNOF-e za okrug Kozara. — Prošlog mjeseca održana je uspješna konferencija JNOF-e za Kozaru, kojoj je prisustvovalo 600 delegata iz gradiškog, dubičkog, novskog i prijedorskog kotara. Sastanku su prisustvovali Srbi, Hrvati i muslimani od kojih su mnogi svladavali silne poteškoće, da bi došli na ovaj sastanak. Svi delegati svijesni su važnosti sudjelovanja naroda u rješavanju pojedinih pitanja za našu današnju borbu i budućnost. Izabran je okružni odbor JNOF-e za okrug Kozara, kome je na čelu predsjednik Lazo Lazlić, sekretar, a članovi su Mustafa Džafić, Pero Čurguz, Slobodan Marjanović, Radojka Kreča i drugi.

Narodnooslobodilačka borba

Veliki gubici Nijemaca u našoj zemlji. — Da bi osigurali svoje povlačenje iz naše zemlje, Nijemci su pokušali poduzeti nekoliko ofenziva, osobito u Podravini, Srijemu, Istočnoj Bosni i u Sloveniji. Međutim su sve te ofenzive završene bez uspjeha i Nijemci su skupa s ustašama i četnicima, pretrpjeli teške gubitke, osobito u Podravini. Tako je na području Đurđevca i Bjelovara samo u dva dana ubijeno 1700, a između Grubišnog Polja i Pitomače 420 neprijateljskih vojnika. Kod Donjeg Miholca ubijeno je 70 Nijemaca, a kod Siska 40 ustaša. Južno od Pitomače opkoljena je jedna neprijateljska skupina, te je samo u jednom danu ubijeno 900 neprijateljskih vojnika i oficira.

U Srijemu je neprijatelj nekoliko dana uzastopce napadao s jakim snagama, ali je vraćen natrag na zapad, ostavivši na bojnopolju više tisuća mrtvih vojnika, te desetaka tenkova.

U Istočnoj Bosni južno od Save nastavljena je s uspjehom ofenziva naših junačkih boraca. Ubijeno je više stotina neprijateljskih vojnika i oficira. Nakon zauzimanja Han Pijeska naši su boreci osvojili i nekoliko neprijateljskih uporišta. Pri tome je ubijeno 275 Nijemaca i ustaša. Između Bjeline i Brčkog ubijeno je 245, a zarobljeno 173 ustaša i četnika. Kod Vlasenice ubijeno je 515 Nijemaca i 50 ustaša. Ustaše iz Brčkog pokušali su upasti na oslobođeno tlo, ali su odbijeni s gubitcima od 128 mrtvih. U neposrednoj blizini Zenice likvidirano je ustaško uporište Radanovo, a u dolini Une kod Kostajnice ustaško uporište Zaulača. U dolini Bosne ubijeno je 75, a zarobljeno 28 četnika, koji su osiguravali Nijemcima promet. Pri čišćenju Mačevice ubijeno je 226 ustaša i četnika.

U Hercegovini ustaše iz Širokog Brijega poduzeli su upad na oslobođeno tlo. Vraćeni su natrag, uz gubitke od 70 mrtvih i većeg broja ranjenih.

Između Mostara i Jablanice ubijeno je 70 ustaša i Nijemaca.

U Sandžku, u gornjem toku rijeke Lima, oslobođen je Priboj. Time je Sandžak potpuno oslobođen.

U Sloveniji neprijatelj je dugo vodio ofenzivu protiv junačkih slovenskih boraca, ali bez uspjeha. Pretrpio je gubitke od 1404 mrtva i 118 zarobljenih. Prilikom likvidiranja neprijateljskog uporišta Trnovo, naši su boreci ubili 250 Nijemaca. U Dolenskom napadnuta je neprijateljska kolona. Ubijeno je 150 Nijemaca. Na pruži Zidani Most—Maribor ubijeno je 235 neprijateljskih

vojnika. Između Novog Mesta i Metlike ubijeno je 300 Nijemaca. Jedna naša manja diverzantska grupa svojim junačkim podvigom oslobodila je 300 političkih zatvorenika iz kaznionice u Celju.

Pozdrav naših sunarodnjaka iz Švicarske maršalu Titu. — Odbor narodnog oslobođenja u Švicarskoj poslao je maršalu Josipu Broz-Titu u ime 2500 naših sunarodnjaka, koji se nalaze u Švicarskoj, iskreno i toplo pozdrave kao prvoboreu i stvaratelju demokratske i federativne Jugoslavije. Brzovjav završava ovim riječima: »Uvjeravamo Vas, da će najsretniji dan u našem životu biti kad ponovno ugledamo našu dragu domovinu. Smatramo najvišom čašću, da u redovima naše Narodnooslobodilačke vojske radimo na oslobođenju naše zemlje i naših naroda.

Pomoć našoj zemlji. — Između vrhovnog zapovjednika naše junačke Narodnooslobodilačke vojske maršala Josipa Broza-Tita i predstavnika savezničkog vrhovnog zapovjedništva na Sredozemlju, potpisan je ugovor o slanju materijala i hrane za pomoć i obnovu Jugoslaviju koja će biti poslana iz Engleske i Amerike. Pomoć će dijeliti organi naše narodne vlasti, naši Narodnooslobodilački odbori.

Izbori u Srijemu. — U oslobođenom dijelu Srijema obavljani su s velikim uspjehom slobodni izbori. Rezultati izbora pokazali su visoku nacionalnu svijest naroda Srijema.

Omladina Hrvatske sprema se za svoj prvi kongres. — U svoj Hrvatskoj junačka naša omladina sprema se za svoj prvi antifašistički kongres. Skoro sva omladina nalazi se zbijena u redovima antifašističke omladine. Tako u našoj dragoj Istri 30 tisuća omladinaca sudjeluje u borbi i priprema se da sprovede odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a o pripojenju Istre matiči Hrvatskoj.

Kongres omladine Hrvatske pokazat će u prvom redu rad nove omladine, koja je politički potpuno svijesna i društveno ravnopravna.

Na I. kongresu omladine Hrvatske učestvovat će delegati omladine ostalih federalnih jedinica demokratske i federativne Jugoslavije, kao i delegati naših velikih saveznika.

Konferencija A.F.Ž. u Ljubuškom. — Na konferenciji Antifašističkog fronta žena, koja je održana u Ljubuškom, po prvi put su se sastale Hrvatice i Srпкиnje, te manifestiralo bratstvo i jedinstvo, koje je skovano u Narodnooslobodilačkoj borbi.

Pobjede, koje zapanjuju svijet

Na nepreglednom bojištu od Južnih Karata, pa tamo sve do obala Baltičkog mora, kroz bratsku slavensku Poljsku i Čehoslovačku, zatim i preko samog njemačkog tla — kroz njemačku Sleziju i Istočnu Prusku, već punih četrnaest dana, od 12. siječnja, traje nova ruska ofenziva, kakve svijet još nije doživio.

Ogromna ruska vojska, ta nesalomljiva snaga ruskih osvjetnika, poput golemog vala, lomi i ruši sve pred sobom, uništava i satira svaku zapreku, najmoćnije njemačke utvrde, skoro sam čelik i armirani beton. Preko čitavih gomila njemačkih fašističkih leševa i brda njemačkog ratnog oružja i materijala, u svom nezadrživom naletu na Berlin, napreduje najmoćnija vojska svijeta, denoseći Evropi konačno oslobođenje.

U tih četrnaest dana oslobođena je skoro sva Poljska s napaćenom i izmučenom Varšavom, vraćeno je slobodi i životu na tisuće poljskih gradova, va-

roši i sela. Nezaustavljivi ruski valjak prodro je duboko i u samu Njemačku, u 4. zv. treći njemački Reich i slavna vojska osloboditeljica, naša draga sestra zauzela je na desetke njemačkih gradova i na tisuće njemačkih naseljenih mjesta u Sleziji i Istočnoj Pruskoj.

U svom nezadrživom naletu na Berlin samo u jednom danu, 23. siječnja, Crvena je armija zauzela više od 3430 naseljenih mjesta, od kojih preko 1500 njemačkih!

Da bi se shvatila i što jasnije vidjela moć i snaga najnovije ruske ofenzive, potrebno je baciti makar i letimičan pogled na zemljovidnu kartu da se uoči opasnost, koja sada prijete fašističkoj Njemačkoj i njezinom Hitleru, i najjasnije shvati velika, neiskazana radost, zanos i ishićenje, koje iz dana u dan sve jače i silnije obuzimlje sve slobodoljubive narode svijeta, a napose porobljene narode Evrope povodom ovog konačnog obračuna nad pogubnom fašističkom nemani.

Političke i kulturne vijesti

Govor predsjednika engleske vlade. — Predsjednik engleske vlade Churchill dao je 18. siječnja u engleskom Donjem domu iscrpan izvještaj o općoj političkoj i ratnoj situaciji. Nakon što se potanko osvrnuo na sva međunarodna pitanja, kao i na vojne operacije, posebno pitanje bezuvjetne kapitulacije Njemačke, zadržao se i na izjavi kralja Petra koja je uperena protiv sporazuma Tito—Šubišić a s time u vezi i protiv samih naroda Jugoslavije. O tome je Churchill rekao i ovo:

»Maršal Staljin i britanska vlada smatraju da je taj sporazum razuman. Mi vjerujemo, da je sporazum Tito—Šubišić najbolji što se može učiniti za neposrednu budućnost Jugoslavije. Odredbe sporazuma ostavljaju pitanje monarhije pravednome i slobodnome plebiscitu, čim to prilike dozvole.«

Prikazujući situaciju u Grčkoj i u Italiji, zatim ofenzivu na zapadu i na Istoku, primjetio je:

»Maršal Staljin je veoma točan. I u izvršavanju zajedničkih planova on više voli stići prije nego kasnije. Nadam se, da će se istočno, zapadno i južno bojište nalaziti u ratnome požaru sve dok ne dođe do konačnog sloma neprijatelja. Meni je jasno, da nas ništa ne smije odvratiti od načela bezuvjetne predaje Njemačke.«

Zemlja seljacima. — Predsjednik narodnog vijeća Bernit i ministar predsjednik Republike Poljske Osobka-Moravski u svojoj izjavi, koju su dali stranim novinarima u Lublinu, prije nego se privremena poljska vlada preselila u oslobođenu Varšavu, nagla silni su, da je jedan od glavnih razloga slabosti prijeratno Poljske bio i taj, što su u ovoj, prvenstveno poljodjelskoj zemlji, osnovna pitanja poljskih seljaka ostajala neriješena. Vlada nije pokušavala da ih riješi. Zbog toga je bio niski stepen poljodjelstva i veliko siromaštvo poljskih seljaka, a ujedno i stalna nezaposlenost u gradovima. Pitanje »kruha i rada« je najvažnije pitanje na kojemu je poljski odbor narodnog oslobođenja radio i koji je briljantno riješen. Kao posledica agrarne reforme razdijeljena je siromašnim seljacima polovica velikih posjeda u oslobođenom dijelu Poljske, a druga polovica srednjim seljacima, koji nemaju dovoljno zemlje.

Sve jača proizvodnja u Rusiji. — Radnici Kuznječkog područja poslali su maršalu Sovjetskog Saveza Staljinu izvještaj, iz koga se vidi, da su oni u godini 1941. proizveli milijun tona ugljena više nego u godini 1943., za-

itm 143 tisuće tona čelika više nego u predjašnjoj godini, kao i 177 tona metalnih ploča više nego u godini 1943.

Američki pravnici traže stroge kazne za ratne zločince. — Pravničko narodno društvo Amerike, na čela s državnim odvjetnikom, koje se sastoji od velikih i mnogobrojnih grupa slobodarskih i naprednih pravnika Sjedinjenih Američkih Država, poslalo je poslanicu Rooseveltu i vladama ujedinijenih naroda, u kojoj ih poziva da se strogo kazne ratni zločinci država Osovine.

Varšava je nadjena potpuno prazna. — Kako javljaju moskovske novine, a prema dopisima s ratišta, Crvenoarmejci i poljski vojnici u oslobođenom glavnom gradu Poljske — Varšavi, nisu našli ni jednu živu osobu. Mučenička Varšava, koja je od Nijemaca posve uništena, bila je potpuno prazna i mrtva, jer su Hitlerovci nasilno otjerali sve stanovnike grada. Varšava kao grad više ne postoji. Nijemci su ga sasvim uništili i skoro sve kuće sraznili sa zemljom.

Bijedno povlačenje Nijemaca, ustaša i četnika kroz Istru. — Kako nam javljaju iz Istre, prilike u Istri su sve teže. Nijemci su pojačali svoje garnizone, te se sada u Istri nalaze dvije njemačke i jedna talijanska fašistička divizija, koje upadaju u sela, plačkaju, ple i odvođe narod. Osim ovih bandita, u zadnje vrijeme pojavili su se ustaše i četnici, koji su pobjegli iz oslobođene Dalmacije. Nijemci, ustaše i četnici upravo bijedno izgledaju, svi su skoro sasvim poderani, goli i bos. Ustaše i četnici skupljaju se u Istri i čekaju otpremu u Njemačku, gdje će biti priključeni njemačkoj vojsci.

Prosvjeta u Istri. — Iako mučen od Nijemaca fašista, narod Istre posvećuje velku brgu prosvjet. U toku 25 godina fašističke vladavine u Istri nije bilo ni jedne škole na našem jeziku. Sada, dok se vodi ljuta borba protiv neprijatelja, djeca Istre u svojim stalnim i dobro uređenim školama uče svoj materinji jezik. Do sada je otvoreno 100 pučkih škola, jedna učiteljska i dvije srednje.

Okružni Narodnooslobodilački odbor Knin poslao je uredništvu »Slobodnog Doma« svotu od 100.000 (sto tisuća) kuna, sakupljenih od naroda kninske krajine za pomoć našem listu. Uredništvo »Slobodnog Doma« rodoljubima kninskog okruga najtoplije zahvaljuje na poslatoj pomoći!